

Siyasal Bilgiler Fakültesi

Y A Z A N
Prof. Tayyib GÖKBİLGİN

Bugün açılışının yüzüncü yıldönümünü kutlayan bu irfan ocağı Türk cemiyetinin batı medeniyetine yönelmesinde, bu yoldaki gayret ve hamlelerinde varlığı görülen bir müessesemizdir ve XIX. yüzyıldaki maarif ıslahatı zincirinin bir halkasını teşkil etmiştir. Tarihinin eski devirlerinde, Osmanlı Devleti, hakiki mahiyetini iktisab edemiyen despotik bir şekilde idi, dini ve askeri bir manzara arz ediyordu. Fertlerde siyasi şuurun kafi derecede gelişmediği devirlerde bunun böyle olması da tabii idi. Osmanlı cemiyetinde akıl ve vicdanın tamamen hakim olmağa başladığı, batı medeniyeti prensiplerinin kabul ve tatbikinin artık kaçınılmaz bir mecburiyet olarak anlaşıldığı zaman, yani Tanzimat devrinde, bir taraftan teokratik ilhamlara lüzum kalmadığı, öte yandan da, cemiyetin objektif idaresinin hakim kılındığı görüldü ve bütün ilerlemelerin temelini teşkil edecek olan maarif ıslahatına da teşebbüs edildi.

Medrese hocalarının nüfuzu

1845 de, hiç değilse, ilk mektepleri medrese hocalarının nüfuzundan uzak bulundurmamak ve ilk öğretimi kısmen dini tedrisattan ayıracak yol ve vasıtaları hazırlamak maksadiyle hususi bir heyet teşkil olunmuş, evvela “Muvakkat Meclis-i Maarifa, sonra “Daimi Meclis-i Maarif” adını taşıyan bir heyet, daha sonra “Mekatib-i Umumiye Nezareti” olarak maarif işleri ile esaslı bir surette meşgul olmaya başlamıştı. Ancak, medrese ülemasının eskidenberi haiz oldukları imtiyazlara halel verecek her türlü teşebbüs, henüz, gayet tehlikeli sayılıyordu ve devlet merkezi dışındaki yerlerde ilk öğretimin, yine temel bilgilerin tahsilini imkan haricine çıkararak eski usule tabi kalıyordu. Türk cemiyetinin Avrupa medeniyeti seviyesine yükselebilmesi için lazımgelen bilgilerin o zamanın medreselerinde bulunamayacağı şüphesizdi; medreseler ise yeni medeni ihtiyaçları hiçbir suretle kabul ve temin edemezlerdi. Bu sebeptendir ki, umumi maarif ıslahatı cümlesinden olarak, bir taraftan rüştiye ve idadi mektepleri açılıp buralarda müslim ve gayri müslim vatandaşların, Osmanlı camiasındaki muhtelif unsurların birbirleri ile kaynaşmalarını temin etmek düşünülürken, diğer yandan da büyük masraflar ihtiyarı ile birçok gençler yabancı memleketlere tahsile gönderiliyordu. Aynı zamanda, Tanzimat fermanı ile girişilen mali, askeri ve adli ıslahatın yanında o zamana kadar cari olan mülki idare sistemimizde de ıslahat yapmak lazımdı. Filhakika, yeni idare teşkilatı ve sistemini tatbik edebilmek için yeni tip aydın memurlara şiddetle ihtiyaç hisseden Tanzimat ricalinin, gayesi mülkiye memuru yetiştirmek olan mekteplere bilhassa önem verdiği görülmektedir. Ali Paşanın üçüncü sadareti sırasında, Meclis evvela, bu ihtiyaca cevap vermek maksadiyle bir mazbata hazırladı ve Sadarete sundu (Nisan 1858). Bunda deniliyordu ki, “Yabancı devletlerle artmakta olan münasebet ve muamelelerin layık veçhile icrası memleketteki memurların mülki işlere ve devletler usulüne tam vakıf olmaları sayesinde sağlanabilecek ve böyle adamların da bu yolda lazımgelen bilgileri tahsil eylemeleri ile elde

edebilecektir. Binaenaleyh, başlıca öğretim konuları tarih, coğrafya, hesap, ekonomi politik, devlet-i aliye nizamı, muahedat ve kitabet olan bir mektebin tesisi zaruridir". Meclis-i valanın bu mazbatasını Sadarete müzakere edildi ve, bundan sonra ehliyetsiz ve liyakatsiz bir takım adamların kaymakamlık ve müdürlüklere gönderilmelerine mani olacak, böyle bir mektebin açılması lüzumu Padişaha da arzolanarak iradesi istihsal edildi. Bu hazırlıkara dayanan ve azaları arasında Cevdet Paşa, Saffet Paşa gibi belli başlı Tanzimat devlet adamlarının da bulunduğu "Mecl-i Ali-i Tanzimat" da Maarif nezareti ile birlikte Mülkiye Mektebinin açılmasına karar verdi (28 Kasım 1858), Mektebin bütün noksan ve ihtiyaçlarını göz önüne alan 11 maddelik bir nizamname hazırladı. Bunun birinci maddesi bu mektebin "Umûr-u mülkiye memuriyetlerinde istihdama ehil" memurlar yetiştirmek maksadıyla teşkil ve tesis olunduğunu bildiriyor. ve diğer maddeleri ise mektebin bağlı olacağı Nezareti, ne kadar ve nasıl öğrenciyi kabul edeceğini, hangi dersleri ne derecede tahsil edeceklerini vesaireyi tesbit ediyordu. Esasları bu suretle tesbit edilen Mülkiye Mektebi 1859 senesi başlarında tedrisata başladı ve ilk mezunlarını iki sene sonra verdi ki bu ilk mezunların birincisi Mehmet Sırrı Efendi, Agah Sırrı Levendin babası ve eski Nafia Vekillerinden Sırrı Day'ın dayısı idi.

Daha ileri bir zihniyet

Mülkiye Mektebi, bundan sonra, Abdülmecid ve Abdülaziz devirlerinde memleketin idare hayatında büyük faydalar sağlamış, yeni ihtiyaçlara ve daha ileri ve mütakamil bir zihniyete uygun hale getirilmesi maksadıyla zaman zaman ıslahı çarelerine girişilmiş bir irfan müessesesi olarak yaşadı ve bir aralık da Vefa semtinde bir binada Darülfünun ile bir arada bulundu. Abdülhamid II., tahta çıktıktan sonra, mektebin geniş ölçüde ıslahı ve babasının bu hayırlı tesisinin tam bir yüksek tahsil müessesesi haline getirilmesi için gerekli tedbirleri almakta gecikmedi, hatta, fazla masraflarını hazinenin karşılamasına imkan yoksa, kendi tarafından tesviye edeceğini bildirdi (2 Şubat 1877) ki, bu iradeye göre Şeraî Devletçe hazırlanan kanun tasarısı yeni ihtiyaçları tesbit ediyor, mektebi 3 senesi idadi ikisi ali olmak üzere beş seneye çıkarıyor ve yeni bazı dersler ilave ediyordu. Bu esaslar dahilinde ve ıslah edilmiş şekli ile, Mülkiye Mektebi 4 Aralık 1877 de yeni bir tedrisat devresine girdi.

Abdülhamid II., Birinci Meşrutiyet hareketinin başarısızlığını, Kanun-u Esasî'nin de kendisince mücbir görülen bazı sebeplerden dolayı muvakkaten tatilini mazur göstermekle beraber, Mülkiye Mektebi gibi fikirlerin terbiyesine hizmet edecek müesseseleri vücade getirerek ve ıslah ederek bu husustaki kabiliyetleri hazırladığına inanıyordu. Fakat, devrin müstebidane idaresine ve istibdat ideolojisine sadık talebe yetiştirilmesi, çok geçmeden, yine saray tarafından hükümete empoze edilmiş ve 1891 de bu yolda bir de nizamname hazırlanmıştı,. Bu suretle mektepteki fikir hürriyetinin, ahlakı kuvvetlendirme perdesi altında tamamen yok edilmeye çalışıldığı, itaatli fakat ruhsuz ve şahsiyetsiz memurlar yetiştirilmek istenildiği anlaşılmakta idi,. Aynı zamanda buna muvazi olarak, birçok kürsülerin boş bırakılışları veya derslerin ehliyetsiz kimselere tevdi edilişi ile de müessese muktedir müderrislerden mahrum edilmiş, bir hayli geriletilmişti. 1897 de mülkiye talebesinin Girit hadiseleri karşısında gösterdiği necib hassasiyet de bu irfan

ocağına zarar getirmiş, iktidarı elinde tutan şahıs ve zümre kendi fikir ve icraatlarını tenkid eden bu hürriyet zihniyetini ve mümessillerini cezalandırmak cihetine sapmıştı.

1908 inkılabı, memlekette vukua gelen siyasi değişikliğin hürriyet atmosferi içinde, meşrutiyet zihniyeti ile mücehhez olarak devlet mekanizmasında yer alacak ve bu idareyi devam ettirecek kadroyu hazırlamak esaslarını temine girişti. Tedris heyetine Abdurrahman Şeref, Efdalettin, Yusuf Akçura, Hasan Tahsin Aynı, Cavid ve Sati beyler gibi güzide şahsiyetler dahil oldu. Bilahare, evvelce kaldırılan yatılı öğrenci statüsü, Meb'usan Meclisinde uzun müzakereleri müteakip, yeniden kabul olundu. Bir aralık muvakkat bir kanun ile mektebin ilga edildiği de görüldü (1915) ise de devrin Sadrazamı Talat Paşa bu vahim hatanın ağır sorumluluğunu, çok geçmeden, acı bir şekilde hissetti ve üç sene sonra tekrar açtırdı ki bu devre Cumhuriyetin ilanına (1923) kadar devam etti. Bu tarihte, müessesesi, Yıldızdaki binasına taşındı ve 1936 da Ankaraya nakline kadar burada kaldı feyizli ve verimli bir çalışma devresini tamamladı. Nakil ile birlikte tahsil müddeti dört seneye çıkarıldığı gibi ders programları da ıslah olunmuş ve bir çok noksanları giderilmişti.

Üniversitelerin muhtariyetinden sonra

Mülkiye Mektebinin tarihinde, en ehemmiyetli hadiselerden biri de, şüphesiz ki, üniversitelerin muhtariyet kazanmasından (1946) sonra, bu ilim ve irfan müessesesinin de bu camiaya katılmak arzusu, ihtiyaç ve zarureti olmuştur. Gerçi, yüksek mektep vasfıyla faaliyette bulunduğu son senelerinde profesör Emin Erişirgil ve profesör Ali Fuat Başgil gibi değerli müdürlerin idaresinde hayli terakki kaydetmişti, Fakat, müessesenin, tam ilmi bir hüviyet kazanabilmesi, tedrisatın tamamen üniversiter bir mahiyet alması ancak bu sayede olabilecekti. Zaten bir fakülte kuruluş ve çalışma tarzına sahip olduğu teslim ediliyordu. Bu yolda üç senelik bir hazırlıktan sonra o zamanki kıymetli müdürü profesör Fethi Çelikbaşın da mütevali gayretleriyle nihayet 1949 da Ankara Üniversitesine Siyasal Bilgiler Fakültesi şeklinde katılmasına karar verildi ve bu keyfiyet kanuniyet kesbetti.

Bu tarih Cumhuriyet Türkiyesinin siyasi hayatında, demokrasinin ve çok partili devrin epeyce yerleştiği bir zamana rastlamaktadır. Başlıca gayesi, hürriyet ve demokrasi prensiplerine sadık ve yüksek bilgisi, kültürü ve üstün karakteri ile memleketimizde bu prensipleri kökleştirecek ve bu yolda feragatle hizmet edecek elemanlar yetiştirmek olan bu ilim müessesesi, bugüne kadarki son on senelik hayatında, dünyada ve batı demokrasilerindeki idare ve siyaset cereyanlarını ilmi bir görüşle tetkik ve takip ettiği gibi memleketimizdeki inkişafı ile de yakından ilgilenmiş ve bazan, değerli genç ilim adamlarından mürekkep öğretim kadrosu ve mensupları ile, muhtelif hadiseler karşısında, ilmin sesini duyurmaktan ve yüksek prensipleri müdafaa etmekten geri kalmamıştır. Profesör Turhan Feyzioğlu ile bir kısım idealist arkadaşlarının bu husustaki anlayış ve davranışlarını, bu ilim müessesesinin bugünkü ve yarıncı mensupları ile istikbalde bu müessesenin tarihini gözden geçirecek olanlar dikkatle ve ibretle mütalaa etseler gerektir.

Atatürk 1934 de "Mülkiyeliler millet sizinle ögünür" demişti. Bu ilim ve irfan ocağından feyiz alanlardan memleket idare ve siyaset hayatında hizmet ve vazife göreceklerin ilim ve kültürleri ile birlikte şahsiyet ve faziletlerini yurtta herkese, siyasi ve sosyal fikir ve

kanaatleri ne olursa olsun her sınıf halka, memleket dışında milletimizi ve memleketimizi temsil edenlerin de lisan ve kültür hazinelerini, yüksek karakter ve üstün vasıflarını, kendileri ile temasa gelecek her yabamcıya tasdik ve teslim ettirmek mevkiinde bulduklarını daima göz önünde tutacakları şüphesizdir. Bu inançla, bir asırlık hayatını kapayan, bu ilim müessesesinin yüzüncü yıldönümünü sevinçle kutluyor ve müteakip inkişaflarını Cumhuriyet Türkiyesinin teminatı sayarak, ilim yolunda, millet ve memleket hayrına, feyizli başarılar diliyoruz.